

نگرشی بر: مبانی نظری هدف‌ها و روش‌ها در پرورش توان‌مندی‌های کودکان پیش دبستانی

دکتر غلامعلی افروز

آنچه خداوند سبحان از والدین می‌خواهد، عبادت، تکریم و تربیت و نیل به فلاح است.

هدف غایی خلقت انسان، بعثت رسولان علیهم السلام و بعثت آخرین پیامبر حق حضرت محمد - صلی الله علیه و آله - نفی اله‌ها، پیوند با الله و نیل به فلاح است؛ و به همین دلیل است که همه هدف‌های پرورشی و آموزشی کودکان، نوجوانان و بزرگسالان در مراحل مختلف رشد و تکوین شخصیت باید با عنایت به همین جهت باشد و بس. بنابراین غفلت و دور شدن از هدف غایی خلقت و تربیت، انسان را در انتخاب برنامه‌ها و اتخاذ روش‌های مطلوب تربیتی با مشکل و کژاندیشی مواجه می‌کند.

به فلاح رسیدن یعنی نیل به نهایت رشد یافتگی و کمال خود شکوفایی و این مقدور و میسر نمی‌شود، مگر با زدودن آفات رشد و شناخت عوامل بازدارندهٔ انسان از رسیدن به آرامش روان و شکفتن همهٔ توان‌مندی‌های بالقوه.

فلاح از ریشهٔ "فَلَحَّ" ^۱ یعنی جدا شدن و رها شدن، بریدن از وابستگی‌ها، شکستن تاریکی‌ها، جوانه زدن و رشد نمودن، شکوفا شدن و کمال یافتن و به فلاح رسیدن به معنای متصف شدن به صفات ربّانی، پوشیدن جامهٔ خلیفهٔ الهی و تجربهٔ

در نگرش و فرهنگ اسلامی، "کودکان" از والاترین ارزش و پرافهمیت‌ترین منزلت برخوردارند. در منظر قرآن کریم "کودکان" امانت‌هایی هستند که خداوند متّان به پدران و مادران هدیه می‌فرماید. فرزندآوری در تعالیم قرآنی به گونه‌ای متضمّن دعا و نیایش، برنامه‌ریزی و احراز آمادگی‌ها و قابلیت‌های مربیگری است. این معنا را در سورهٔ فرقان، آیهٔ ۷۴ و از زبان عبادالرحمن، بندگان مخلص خدا، به زیبایی و ظرافت در می‌یابیم:

"رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِن اَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ..."

خداوندنا، به ما از همسران و نسل ما فرزندانی عنایت (هبه) فرما که روشنی بخش چشم ما باشند. "هبه" عطیه‌ای الهی است که به امانت به پدران و مادران تقدیم می‌شود. به سخن دیگر "هبه" هم هدیه است و هم امانت، و این خداوند متّان، مالک زمین و آسمان و خالق هر آنچه "هستی" است که به پدرها و مادرها فرزندانی از جنس دختر و یا پسر هبه می‌نماید.^۱

نهایت بالندگی وجود انسانی است.

آن گاه که اهداف تربیتی کودکان و نوجوانان در طول حیات درخانه، مدرسه و جامعه باعنایت به این جهت غایی طرح و تدوین و تنظیم می‌گردد، معنا و مفهوم منشور "لا اله الا الله" به نیکی روشن و مقصد و مقصود بعثت پیامبر خدا - صلی الله علیه و آله - تحقق می‌یابد.

بنابراین در تدوین هدف‌های پرورشی و به فعلیت رسانیدن استعدادها و توان‌مندی‌های بالقوه کودکان و نوجوانان، ضروری است جهت غایی هدف‌ها برای مریبان کاملاً روشن و واضح باشد.

به عنوان مثال زمانی که در کتاب‌های تربیتی و در بررسی اهداف تعلیم و تربیت در جوامع و فرهنگ‌های مختلف اهدافی چون ۱- شناخت خود، ۲- سازگاری اجتماعی و برقراری روابط مؤثر و مفید با دیگران، ۳- پذیرش مسؤلیت اجتماعی و ۴- نیل به کفایت‌های شخصی، حرفه‌ای و اقتصادی مورد توجه می‌باشد، شایسته است تعبیر و تفسیر هر یک از این هدف‌ها بر اساس فلسفه وجود انسان و هدف غایی حیات صورت پذیرد.

اگر هدف غایی تربیت در جامعه‌ای صرف رسیدن به رفاه مادی باشد، بدیهی است که بحث "خودشناسی"، پذیرش مسؤلیت اجتماعی و تحقق پذیرفتن این هدف‌ها تا بدان جا معنا می‌یابد که به آسایش فردی، آرمان لذت‌جویی و راحت‌طلبی آدمیان لطمه‌ای وارد نشود؛ لیکن وقتی که مقصد بستر تربیتی رسیدن به "فلاح" باشد، "خودشناسی" و یا شناخت وجود، انسان را به شناخت خالق آ هدایت می‌کند و در "پذیرش مسؤلیت‌های اجتماعی" معیار خودمدراری‌ها، راحت‌طلبی‌ها و خودکامگی‌ها شکسته می‌شود و انسان بر فراز حصارهای راحت‌طلبی، خودبینی و منفعت‌نگری، مرزهای جغرافیایی و سیاسی و محدوده حقوق و وظایف فردی پرواز می‌کند.

لذا در تدوین هدف‌های پرورشی برای کودکان در خانه و مدرسه، شایسته و بایسته آن است که با محور قرار دادن هدف غایی حیات و تربیت انسان، ضمن توجه به ویژگی‌های فطری و طبیعت حاکم بر نفسانیات کودکان، به پرورش ابعاد شخصیتی آنان اقدام نمود.

محبت‌پذیر است، در هفت سال دوم آماده تربیت‌پذیری است و در هفت سال سوم قابلیت مشورت‌پذیری را می‌یابد.

هفت سال اول زندگی کودک، یعنی سنین پیش دبستانی، پایه و اساس شخصیت او را تشکیل می‌دهد و اگر این دوره آن گونه که پیامبر خدا - صلی الله علیه و آله - فرمودند با عظوفت و مهرورزی، هم دلی و همراهی، غلبان و فوران احساسات خوشایند، محبت‌پذیری و اقتدار عاطفی کودکان همراه باشد؛ قوی‌ترین، سالم‌ترین و متعادل‌ترین ستون‌های تکوین شخصیت پی‌ریزی می‌شود و این قبیل بچه‌ها بیش‌ترین آمادگی روانی و ذهنی را برای یادگیری (هفت سال دوم) می‌یابند و آمیزه‌ای از محبت‌پذیری و آموزش‌پذیری، آنان را برای دوره مشورت‌پذیری و رایزنی با بزرگ‌ترها (هفت سال سوم) آماده می‌کند.

از همین رو پیامبر اسلام، که درود خدا بر او باد، همواره با نهایت ملاحظت، مهربانی، صبوری و خورشویی با کودکان رفتار می‌کردند. چه بسیار مواقعی که پیامبر - خدا صلی الله علیه و آله - در سجده نماز بودند و کودکانی هم چون حسن و حسین علیهما السلام بر پشت پیامبر - صلی الله علیه و آله - می‌نشستند و یا بر دوش ایشان سوار می‌شدند.

روزی پیامبر - صلی الله علیه و آله - در حال نماز بودند و امام حسین علیه السلام که کودک خردسالی بودند در آن جا حضور داشتند. زمانی که پیامبر خدا - صلی الله علیه و آله - به سجده می‌رفت، حسین می‌آمد و بر پشت پیامبر - صلی الله علیه و آله - سوار می‌شد، پاهای خود را تکان می‌داد و می‌گفت: "حَلِّ، حَلِّ" (برو، برو). هنگامی که پیامبر می‌خواست از سجده برخیزد، او را می‌گرفت و در کنار خود می‌نهاد و باز هم وقتی به سجده می‌رفت، کودک به پشت او سوار می‌شد و می‌گفت: "حَلِّ، حَلِّ". این کار ادامه یافت تا نماز به پایان رسید. یکی از یهودیان به پیامبر خدا - صلی الله علیه و آله - گفت: "شما با کودکان رفتاری می‌کنید که در میان ما

آشنایی با ویژگی‌های فطری و روان‌شناختی کودکان، اولین گام برای تبیین نیازهای زیستی، شناختی، روانی و اجتماعی و تدوین اصول و روش‌های حسن تأمین نیازها، پرورش استعدادها و توان‌مندی‌های آنان است.

ویژگی‌ها و نیازهای کودکان پیش دبستانی در ابعاد زیستی، حسی، حرکتی، شناختی، کلامی، عاطفی و اجتماعی قابل مشاهده و ارزیابی است. توجه خاص کودکان به رفتار بزرگسالان، به ویژه الگوهای محبوبی هم چون پدر و مادر، امری است فوق‌العاده محسوس و در خور اهمیت. کودکان سنین پیش دبستانی به رفتار و شخصیت والدین خود علاقه وافر نشان می‌دهند و به بیانی دیگر، پیکره شخصیتی پدر و مادر خود را زیباترین و کامل‌ترین پیکره‌ها می‌دانند و همواره شیفته برقراری ارتباط و همانندسازی با آنان هستند.

بچه‌های پیش دبستانی علاقه‌مندی خارق‌العاده‌ای به بازی دارند و بازی با پدر و مادر مهربان و صبور خود را بیش‌تر از هر چیز دوست می‌دارند. کودکان دوست دارند آزاد از رابطه حاکمانه و مستبدانه، بیش‌ترین ارتباط کلامی، عاطفی و اجتماعی را با والدین خود داشته باشند و بازی با وسایل مختلف و یا بازی با همسالان را نیز ترجیح می‌دهند در حضور فعال و تحت حمایت بزرگ‌ترهایی هم چون پدر و مادر عزیز خود باشد. بچه‌های پیش دبستانی، آزاد از تکالیف موظف آموزشی و آسوده از توصیه‌ها و رفتارهای آمرانه، دوست دارند که همه احساسات و عواطف خود را تقدیم والدین خود کنند و با قدرت عواطف و اقتدار احساسات، حاکمیت خورا بر بزرگ‌ترهای محبوب، هم چون پدر فهیم و مهربان و مادر بصیر و دلسوز اعمال نمایند، و این امر نیاز فطری ایشان است. به همین دلیل است که پیامبر خدا - صلی الله علیه و آله - فرمودند:

الولد سید سبع سنین و عبد سبع سنین و وزیر سبع سنین.^۲
فرزند در هفت سال اول زندگی سروری طلب و

غالب یادگیری‌ها بر محور تقلید استوار است و نخستین یادگیری مبتنی بر تقلید محرک‌های کلامی است که این خود به طور کلی ساختار زبان و نحوه سخن گفتن کودک را شکل می‌دهد.

پایدارترین یادگیری‌ها که پدیدآیی شاکله رفتار کودکان را سبب می‌شود، یادگیری غیرمستقیم و مشاهده‌ای است. کودکان همواره کنجکاوانه به محیط اطراف می‌نگرند و با توجه و دقت خاص رفتارهای کلامی و غیرکلامی بزرگ‌ترها، به خصوص پدر و مادر خود را در شرایط و موقعیت‌های مختلف مشاهده نموده، از آنان سرمشق می‌گیرند.

به سخن دیگر، الگوهای بزرگسالی که با کودکان محشور هستند، به طور مستقیم و غیرمستقیم، خواسته و ناخواسته، در هر شرایط و موقعیتی که باشند، با رفتار خود به روند تکوین شخصیت کودکان جهت می‌دهند و آن را تقویت می‌کنند. از این روست که مهم‌ترین عامل در برنامه‌های تربیتی کودکان پیش دبستانی، ویژگی‌های مطلوب شخصیتی مرییان است. چراکه این بچه‌ها بیش از آن

مرسوم نیست. " پیامبر فرمودند: "اگر شما هم به خدا و پیامبرش ایمان داشتید با کودکان خود با رحمت و محبت رفتار می‌نمودید." ^۵ آن فرد یهودی با مشاهده این همه رأفت، بزرگواری و محبت از شخصیت والا مقامی چون پیامبر -صلی الله علیه و آله -گفت: "من به خدا و رسولش ایمان آوردم".

آری همه بچه‌ها، به ویژه بچه‌های خردسال و دبستانی با همه وجود بازی را دوست دارند و با دنیایی از احساسات خوشایند و عواطف پاک و لطیف خواهان آنند که با بزرگسالان محبوب همبازی شوند و در کنار آنان و جودشان از محبت سیراب گردد و بر اعتماد به نفسشان افزوده شود.

از دیگر ویژگی‌های برجسته دوران کودکی در سنین پیش دبستانی، توسعه و تعمیم فرایند تقلید و وسعت یادگیری‌های مشاهده‌ای است و کودکان در این دوره در بسیاری از بازی‌ها و فعالیت‌های آزاد خود، به خصوص زمانی که جنبه سازندگی یا تخیلی پیدا می‌کنند، از مسأله تقلید استفاده می‌نمایند. در واقع کودکان پیش‌دبستانی در بازی‌های رمزی نیز از تقلید بهره می‌گیرند. پایه

به شخصیت فرزندان احترام بگذارید، آنان را مورد تکریم قرار دهید و همواره نیکوترین الگوهای رفتاری را در برخورد با آنان داشته باشید.

از دیگر ویژگی‌های بسیار مهم و حساس بچه‌های پیش دبستانی، "کنجکاوی" فوق‌العاده ایشان است.

همه کودکان، کنجکاو و جست‌وجوگر آفریده می‌شوند، کنجکاوی بستر خداجویی و توحید و خمیرمایه خلاقیت و نوآوری است.

همه انسان‌ها، کوچک‌ترها و بزرگ‌ترها رفتار کنجکاوانه دارند. رفتار کنجکاوانه در نزد کودکان بسیار چشمگیر و محسوس است. آن‌ها می‌خواهند با پرسش‌ها و رفتارهای کنجکاوانه خود راز و رمزها را بشناسند، پرده‌ها را کنار زنند و نادیده‌ها را ببینند. کودکان با سؤالات فراوان خود می‌خواهند علت‌ها را بشناسند و با علت‌العلل آشنا گردند. آن‌ها می‌خواهند بدانند که ناظم نظم کائنات، خالق جهان آفرینش و پدیدآورنده هستی کیست؟ آن‌ها با سؤالات و رفتارهای کنجکاوانه خود در پی شناخت خدا و تعظیم، تکریم و تسبیح خالق‌اند.

"کنجکاوی" زیباترین موهبت الهی است. "کنجکاوی" خوشایندترین حالت عاطفی و نیکوترین سرمایه شناختی است. به سخن دیگر "کنجکاوی" آمیزه‌ای از دو عنصر احساس و شناخت است.

کودکان از همان دوران آغاز حیات رفتار کنجکاوانه خود را با دست زدن به صورت خود، باز کردن دهان، بیرون آوردن زبان، چرخاندن سر به اطراف و چنگ زدن به چیزهای مختلف نمایان می‌سازند، و آن‌گاه که سخن گفتن را می‌آموزند، پرسش‌های کنجکاوانه خود را آغاز می‌کنند.

بچه‌ها از حدود سه سالگی، زمانی که صحبت کردن را تجربه می‌کنند، مرتباً در مورد پدیده‌های مختلف سؤال می‌کنند و در شش سالگی، پرسش‌های کنجکاوانه بچه‌ها به نقطه اوج می‌رسد و این امر، بصیرت و خوشرویی، حوصله و صبوری مادران، پدران و مربیان را می‌طلبد.

که در بعد شناختی بیاموزند و از ظرفیت حافظه خود استفاده نمایند، از نظر عاطفی و احساسی متأثر می‌شوند و چگونگی منش، اخلاق، رفتار و شخصیت مربی بر باورها، بازخوردها و رفتارهای فردی و اجتماعی‌شان اثر می‌گذارد. به همین سبب، کودکان پیش دبستانی مربیانی را دوست می‌دارند که شخصیت ایشان آمیزه‌ای از عطف و محبت، منطق و استواری باشد. لذا مربیان بصیر، فهیم، متخصص و متعهدی که وجودشان متصف به این صفات باشد، بیش‌ترین اثر بخشی را در امر تعلیم و تربیت خواهند داشت.

"گزل" ^۷ روان‌شناس شهیر امریکایی می‌گوید: کودکان از پنج، شش سالگی نسخه کوچک جوانی هستند که در آینده خواهند بود.

به عبارت دیگر، گزل نمی‌خواهد منکر نقش تعلیم و تربیت در مراحل بعدی تحول انسان باشد، بلکه این روان‌شناس حاذق و بصیر می‌خواهد، بیش‌ترین تأکید را بر اهمیت دوره پیش دبستانی متوجه کند و سهم حیاتی این دوره را در شکل‌گیری شخصیت کودک گوشزد نماید؛ چرا که پایه‌های راستین شخصیت بر دوره تحول در سنین پیش دبستانی استوار است و بسیاری از صفات و ویژگی‌هایی که در نوجوانان و جوانان مشاهده می‌کنیم، آینه‌ای از یادگیری‌های غیرمستقیم و مشاهده‌ای ایشان در دوران پیش دبستانی است.

اغلب بدخلقی‌ها، لجاجت‌ها، عصبانیت‌ها و پرخاشگری‌های نوجوانان، تظاهر معناداری از محرومیت‌ها، محدودیت‌ها، فشارها و تنبیه‌گری‌های اعمال شده نسبت به ایشان در دوران کودکی است. به همین دلیل شناخت ویژگی‌ها و نیازهای اساسی کودکان پیش دبستانی و تلاش مستمر برای حسن تأمین آن‌ها با مهربانی، صمیمیت، خوشرویی و صبوری از برجسته‌ترین اصول در تدوین برنامه‌های پرورشی کودکان پیش دبستانی است. با عنایت به این امر مهم است که پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله - فرمودند:

اكرموا اولادکم و احسبوا آدابکم^۸

بچه‌های کنجکاو، همواره بیش از دیگران آماده مواجه شدن با تجارب و وقایع غیره منتظره هستند. بچه‌های کنجکاو و جست‌وجوگر به لحاظ علاقه‌ای که برای برقراری ارتباط با دیگران در جهت طرح پرسش‌های کنجکاوانه خود دارند، از بیش‌ترین سازش‌یافتگی اجتماعی و تعادل شخصیت برخوردار می‌باشند.

هرچند که در برخی مواقع خاص و فوق‌العاده نادر (نظیر واریسی اشیای خطرناک) باید رفتار کنجکاوانه بچه‌ها را کنترل و هدایت کرد، شایسته است که اولیا و مربیان از هیچ تلاشی برای تقویت

اساسی‌ترین نقش مربی در این دوره تقویت حس کنجکاوی، این موهبت والای الهی، توسعه رفتار کنجکاوانه کودکان و ارائه پاسخ‌های جامع به سؤالات آنان، بدون هرگونه بی‌تفاوتی، تکذیب، تحقیر و یا رفتار آمرانه است.

بدیهی است زمانی که پدر، مادر و یا مربی پاسخ سؤال کودک را نمی‌داند، شایسته است با پرهیز از ارائه پاسخ‌های ناروا، با تأیید و تکریم شخصیت کودک و بیان این نکته که سؤال وی سؤالی بسیار مهم است و او پاسخ کامل آن را نمی‌داند، از کودک دعوت کند که به اتفاق وی برای یافتن پاسخ صحیح به نزد شخصی مطلع و کارشناسی موجه در یک مرکز علمی، مدرسه و دانشگاه و یا مسجد و حوزه علمیه بروند و یا به کتابخانه‌ای مراجعه نمایند و از کتاب مشخصی برای یافتن پاسخ درست بهره بگیرند. در این حالت، که صمیمانه و صادقانه با کودک رفتار می‌شود، کودک با احساسی از رضامندی روانی، شیوه تحقیق را می‌آموزد و محبت قلبی‌اش نسبت به والدین یا مربی خود مضاعف می‌شود.

"کنجکاوی" هم یک احساس و حالت عاطفی خوشایند است و هم نیرویی برای یادگیری و کشف حقایق. رفتار کنجکاوانه کودکان بر نشاط و شادمانی آن‌ها می‌افزاید و هشیاری‌شان را بیشتر می‌کند. کنجکاوی، علاقه‌مندی کودکان را به محیط زندگی بیشتر می‌کند و تمایل ایشان را برای برقراری ارتباط با اشخاص مختلف، به خصوص الگوهای خوشرو، مهربان، صبور و مطلع، افزایش می‌دهد. رفتار کنجکاوانه کودکان موجب می‌گردد که بسیاری از مواقع نسبت به عناصر موجود در یک مجموعه آشنا و قدیمی نگاهی تازه داشته، سخن نویی را بیان نمایند و یا رابطه جدیدی را کشف کنند.

"کنجکاوی" در زندگی کودکان پیش‌دبستانی قوی‌ترین عامل تقویت رفتار هوشمندانه و اصلی‌ترین بستر علاقه‌مندی و توسعه ظرفیت یادگیری است.

حس کنجکاوی کودکان در یخ نورزند. تهدیدهای مکرر، تنبیهات عاطفی و بدنی، سرزنش و تحقیر کودک، اعمال محدودیت‌های ناروا، اعمال هرگونه تبعیض، تحمیل مداوم سلیقه‌های فردی و رفتارهای قالبی بر کودک، تعجیل نامعقول در انجام امور شخصی و گروهی کودک از آفات پرورش احساس کنجکاوی است.

علاوه بر این، تحمیل آموزش‌های زودرس، که رفتارهای آمراثة مریبی را در پی دارد و با ویژگی‌های عاطفی کودکان سازگار نیست، تدریس زودهنگام دروس آموزشگاهی، انباشته کردن حافظة کودک از اطلاعات غیر ضرور و غیر کاربردی، ایجاد رقابت‌های بی‌هودة بین فردی، تضعیف احساس خود ارزشمندی در کودکان، کم‌حوصلگی و پزیشانی مریبی، عصبانیت، اضطراب، پرخاشگری، افسردگی و عجز و ناتوانی مریبی از آفت‌ها و آسیب‌های جدی پرورش حس کنجکاوی در کودکان سنین پیش‌دستانی است. به راستی که کودکان پیش‌دستانی با این همه ویژگی‌های احساس، شایسته بهره‌مندی از وجود مادران و پدران و مربیان بصیر و صبور، خوشرو و نیک رفتار، مهربان و پرعاطفه و اهل تکریم و محبت‌اند.

در نهایت با عنایت به آنچه گذشت، و با در نظر گرفتن مهم‌ترین ویژگی‌های روان شناختی کودکان پیش‌دستانی و نیازهای اساسی آنان و با توجه به اهمیت نقش حیاتی مریبی در این دوره، شایسته آن است که در تدوین اهداف پرورشی و شکوفاسازی توان‌مندی‌های بالقوة این کودکان، ضمن بهره‌مندی از وجود مربیانی آشنا به مبانی روان شناختی تعلیم و تربیت، عارف به ویژگی‌های فطری و طبیعی کودکان، برخوردار از صبوری و خوشرویی، محبت و مهربانی، صمیمیت و خوش‌زبانی، بصیرت و آینده‌نگری، و تعهد و تقوا پیشگی؛ بیش‌ترین ارزش برای پرورش و هدایت حس کنجکاوی و تقویت مهارت‌ها، استعدادها و توان‌مندی‌های بالقوة کودکان در جهت توسعه رفتارهای کنجکاوانه، هوشمندانه و عاقلانه آنان قائل شد.

در همین رهگذر، در این جا به نمونه‌هایی از برنامه‌ها و فعالیت‌ها برای پرورش و تقویت مهارت‌ها و توان‌مندی‌های کودکان پیش‌دستانی که می‌تواند زمینه رفتارهای کنجکاوانه و خردمندانه آن‌ها را مساعدتر نماید، اشاره می‌شود.

گستره برنامه‌ها و فعالیت‌های کودکان پیش دبستانی

الف) توسعه مهارت‌های حسی و حرکتی، با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی چون: توجه به محرک‌های بصری، تشخیص شکل‌های مختلف، تشخیص تفاوت‌ها و شباهت‌ها، پرورش مهارت تیزبینی،^۹ توجه به محرک‌های صوتی، تشخیص صداها با پرورش مهارت تیزشنوایی،^{۱۰} پرورش فعالیت‌های ظریف حرکتی، هم‌آهنگی‌های چشم‌ها و دست‌ها، تقویت مهارت‌های حرکتی - شناختی، استفاده مطلوب و هم‌آهنگ از دست‌ها و انگشت‌ها و...

ب) توسعه مهارت‌های کلامی، با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی مانند: پرورش مهارت‌های کلامی، توسعه خزانه لغات، آشنایی بیشتر با جملات و عبارات، پرورش مهارت در بیان روان و روشن وقایع و نقل خاطرات، سعی در تدوین و نقل داستان‌های کوتاه، مشارکت در گفت‌وگوهای گروهی با همسالان، توسعه مهارت در صحبت کردن و بهره‌گیری از استدلال کلامی، فراگیری معانی و مفاهیم واژه‌های متداول کاربردی، آشنایی با فرهنگ واژگان متداول در محیط‌های آموزشی و اجتماعی و...

ج) توسعه مهارت‌های شناختی با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی هم چون: کمک به توسعه نگرش مثبت نسبت به فضاهای آموزشی، یادگیری اطلاعات جدید، کسب مهارت‌های نو، پرورش علاقه و تقویت انگیزه تلاش برای یادگیری مطالب مفید، تقویت قدرت مشاهده دقیق، تقویت دامنه توجه و به خاطر سپردن مطالب مفید و کاربردی، کوشش در بهره‌گیری از فکر و اندیشه مستقل، ارائه قدرت فکری در فعالیت‌های گروهی، آشنایی با تفکر منطقی، تقویت قدرت اندیشه و انتخاب در موقعیت‌های مختلف، توسعه مهارت‌های عمومی شناختی، کسب اطلاعات عمومی ضروری در

ارتباط با محیط زندگی، آشنایی با مفاهیم کاربردی و کمی ریاضی هم چون: زودتر، دیرتر، بالاتر، پایین‌تر، عقب‌تر، جلوتر، اول، بعداً، قبل از، بعد از و... کوشش در یادآوری و تداعی موضوعات مختلف، تلاش در درک و فهم نظرها و بازگویی آن، تفکر کمی و یافتن راه حل‌های تازه برای حل مسأله، پرورش خلاقیت‌های ذهنی و نوآوری‌های فکری یا بهره‌گیری از روش‌های متنوع و...

د) توسعه مهارت‌های اجتماعی با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی نظیر: پرورش حس مسؤلیت‌پذیری، تقویت اندیشه رعایت حقوق خود و دیگران، آمادگی و توانایی در توجه به مالکیت و تملک دیگران، آشنایی با قوانین و مقررات خانه، مدرسه، محله و جامعه، شناخت نهادهای ملی و کتابخانه‌های عمومی، بوستان‌ها، موزه‌ها و... علاقه‌مندی به بازی‌ها و فعالیت‌های گروهی، توسعه روابط مؤثر با دیگران و فعالیت‌های برقراری ارتباط با دوستان جدید، احترام گذاشتن به دیگران و بزرگسالان، توسعه شیوه‌های برخورد با دیگران، گوش دادن به صحبت دیگران و سؤال کردن از ایشان، مهارت در معرفی خود به دیگران به هنگام لزوم، توانایی سؤال از دیگران به هنگام نیاز، توسعه مهارت در پذیرش مسؤلیت مشترک و...

ه) توسعه قوای خلاق و زیبایی شناختی با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی مانند: تقویت آمادگی و تمایل برای شرکت در فعالیت‌های هنری، مانند نقاشی و طراحی، پرورش استعدادها بالقوه با بهره‌گیری از هنر نمایش و سرودخوانی، پرورش علاقه‌مندی نسبت به فعالیت‌های ظریف هنری و ابراز آزادانه اندیشه‌ها و در یک کلام، تقویت و پرورش خلاقیت‌های هنری.

ز) تقویت مهارت‌های خودیاری و رشد عاطفی با برنامه‌ها و فعالیت‌هایی هم چون: پرورش

پرورش رفتار معقول به هنگام حضور در کلاس و جلسات، سالن‌های سخنرانی، تالارهای نمایش، مجالس عروسی و غیره.

خلاصه آن که در برنامه‌های پیش دبستانی به لحاظ ویژگی‌های خاص کودکان این دوره و ضرورت پرورش مطلوب شخصیت در ایشان، بیشترین توجه به شخصیت مریی و تقویت مهارت‌ها و توان‌مندی‌های حسی و حرکتی، شناختی و اجتماعی، خودیاری و پرورش مطلوب رفتارهای کنجکاوانه کودکان معطوف می‌گردد. در این دوره، چندان ضرورتی برای آموزش‌های رسمی آموزشی‌گاهی، خواندن و دیکته نوشتن که تداعی‌گر رفتارهای آمرانه بزرگترهاست و می‌تواند تحدید کننده رشد مطلوب عواطف باشد، وجود ندارد. شایسته نیست که ذهن کودکان را با اطلاعات و مطالب به ظاهر جالب، اما غیر ضروری، غیر کاربردی و غیر پرورشی انباشته سازیم.

احساس تعهد و علاقه‌مندی نسبت به کفایت‌های شخصی در زمینه‌های غذا خوردن، لباس پوشیدن، نظافت و پاکیزگی، حمام کردن، شستن دست‌ها، تقویت رفتارهای مؤثر و مفید در زمینه مسواک زدن، تمیز نگه داشتن لباس‌ها، مراقبت از وسایل شخصی، استراحت به هنگام خستگی، آشنایی با مراکز بهداشتی و بیمارستانی و ... پرورش احساس مواظبت از خود در برابر خطرهای احتمالی و حفظ سلامت و ایمنی به هنگام بازی و فعالیت‌های گروهی، پرورش توانایی کنترل احساسات و هیجانات و صبوری در شرایط مختلف عاطفی، پرورش توان‌مندی در کنترل خشم و عصبانیت، توسعه توان‌مندی‌ها در برخورد مطلوب با مسائل و حوادث مختلف، کنترل رفتارهای پرخاشگرانه و کم کردن موارد استفاده از وسیله‌های دفاعی در برابر ناکامی‌ها و ناگواری‌ها، مثل جیغ زدن، پرت کردن غذا و اشیای مختلف، پرورش آمادگی‌های ذهنی و روانی، تقویت احساس تعهد و مسؤلیت‌پذیری،

منابع و مأخذ:

- ۱- افروز، غلامعلی (۱۳۷۸)، روان‌شناسی و تربیت کودکان و نوجوانان، انتشارات سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان، تهران.
- ۲- افروز، غلامعلی (۱۳۷۷)، روان‌شناسی تربیتی کاربردی، انتشارات سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان، تهران.
- ۳- بهشتی، احمد (۱۳۷۲)، اسلام و تربیت کودکان، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۴- بهشتی، احمد (۱۳۷۰)، اسلام و بازی کودکان، انتشارات آموزش و پرورش، اداره کل تربیت بدنی.

- ۵- پاینده، ابوالقاسم، مترجم (۱۳۶۰)، نهج الفصاحه، سازمان انتشارات جاویدان .
- ۶- کلینی، مصطفوی (۱۳۶۰)، اصول کافی، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اهل بیت علیهم السلام، تهران.
- ۷- شریعتمداری، علی (۱۳۷۶)، روان شناسی تربیتی، انتشارات امیرکبیر.
- ۸- شهیدی، سید جعفر، مترجم (۱۳۷۳)، نهج البلاغه، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ پنجم .
- ۹) مکارم شیرازی، آیت الله ناصر، مترجم (۱۳۷۴)، ترجمه قرآن کریم، انتشارات دارالقرآن الکریم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.

منابع انگلیسی:

- 1- DAMON , W (1993), SOCIAL AND PERSONALITY DEVELOPMENT . NEW KORK : W. NORTON AND CO .
- 2- HURLOCK , ELIZABETH , (1988) CHILD DEVELOPMENT , MCGRAW HILL BOOK COMPANY, NEW YORK .
- 3- STERNBERG R, AND SMITH , E(1990), THE PSYCHOLOGY HUMAN THOUGHT, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, NEW YORK .

پی نوشت ها:

- ۱- لِلّٰهِ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ أُنثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذَّكَوْرَ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذَكَرًا وَأُنثًا وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (سوره شورا، آیات ۴۹ و ۵۰) - مالکیت و حاکمیت آسمان ها و زمین از آن خداست، هر چه را بخواهد می آفریند و به هر کس اراده کند دختر می بخشد (هبه می کند) و به هر کس بخواهد پسر و یا پسر و دختر هر دو - را برای آنان جمع می کند و هر کس را که بخواهد عقیم می گذارد، زیرا او دانا و قادر است.
- ۲- فلاح به معنای رشد دهنده، پرورش دهنده، کشت کننده و کشاورز نیز چنین می کند. و مفلح به معنای رشد یافته است: قد افلح المؤمنون - یعنی مؤمنان به فلاح و رشد و کمال شخصیت می رسند.
- ۳- علی علیه السلام می فرماید: من عرف نفسه فقد عرف ربه (نهج البلاغه) - هر کس خویش را بشناسد، پروردگارش را شناخته است.
- ۴- بحار الانوار
- ۵- اما لو كنتم تؤمنون بالله ورسوله لرحمتم الصبيان.
- ۶- بحار الانوار، به نقل از دکتر احمد بهشتی، اسلام و بازی کودکان، انتشارات آموزش و پرورش .

7- GESELL

۸- اصول کافی، جلد ۴.

9- VISUAL ACUITY

10- AUDITORY ACUITY